

Sanja Katušić-Jergović*

ZASTARA

Autorica se u radu bavi teorijskim i praktičnim aspektima zastare kaznenog progona i zastare izvršenja kazni i sigurnosnih mjera. Kod zastare kaznenog progona najprije ističe pitanja početka tijeka zastare, posebice kod specifičnih delikata kao što su kaznena djela stanja, višeaktna kaznena djela, kolektivna kaznena djela, kaznena djela nečinjenja, produljena kaznena djela te zastare u slučaju stjecaja a zatim razmatra pitanja prekida, obustave i mirovanja zastare. Posebice je zanimljivo praktično pitanje određivanja zastarnog roka kada je on počeo teći po starom zakonu a u međuvremenu, prije isteka je novelom zakona on produljen: prema stajalištu Vrhovnog suda RH i nekih naših teoretičara, na počinitelja se tada primjenjuju odredbe o zastari iz novog zakona. Naposljetku autorica upozorava na istraživanje u organizaciji Akademije pravnih znanosti Hrvatske i Katedre za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu provedeno tijekom 2002. i 2003.g. koje je obradilo 60 predmeta općinskih sudova te utvrdilo da su najčešći razlozi nastupa zastare neaktivnost suda (38,33%), nedolazak okrivljenika (23,33%), promjena suca (11,66%), neodgovarajuće vođenje postupka (7,5%), dok je (bitno) skraćenje zastarnih rokova bilo tek na petom mjestu uzroka nastupa zastare (u 5%).

UVOD

Već je u teoretskom dijelu izlaganja o zastari rečeno dosta o kriminalno-političkim razlozima uvođenja tog instituta, pa će se ovaj dio rada usredotočiti na primjenu tog instituta u praksi te na pitanja i dvojbe koje ona izaziva. Izložiti će se stajališta prakse, ona će se analizirati i iznijeti argumenti za i protiv određenih stajališta. Uvid u praksu izvršen je na osnovi odluka objavljenih u Sudskoj praksi Ing registra Vrhovnog suda Republike Hrvatske i Općinskog suda u Zagrebu, koji izvori su bili dostupni. Stoga ovaj rad ne pretendira biti sveobuhvatan, već oslikava dio sudske prakse, nadam se u zadovoljavajućoj mjeri da se stekne opći dojam.

Imajući u vidu da je Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Republike Hrvatske, objavljen u Narodnim novinama broj 71 od 28. lipnja 2006.,

* Sanja Katušić-Jergović, sutkinja Županijskog suda u Velikoj Gorici

koji stupa na snagu 1. listopada 2006., izmijenio odredbe o zastari kaznenog progona, o tijeku i prekidu zastare kaznenog progona te o zastari izvršenja kazne, pokušat ću detektirati tzv. kritične točke i dileme koje te izmjene u praksi i primjeni mogu izazvati te, ponovo uz pomoć dostupne sudske prakse i teoretskih razmatranja, ponuditi različita rješenja i argumentaciju za njih.

OPĆENITO O ZASTARI

Kazneni zakon RH razlikuje zastaru kaznenog progona i zastaru izvršenja kazne i sigurnosnih mjera. Prema odredbama Zakona o kaznenom postupku, sud po službenoj dužnosti u svakom trenutku pazi na nastup zastare te, ako utvrdi da je ona nastupila, dužan je obustaviti kazneni postupak, odbaciti optužni prijedlog ili presudom odbiti optužbu.

Zastara kaznenog progona vodi gašenju kažnjivosti djela, isključuje mogućnosti progona za kažnjivu radnju, što znači prestanak ovlasti nadležnih tijela na kazneni progon počinitelja kaznenog djela nakon proteka u Zakonu određenog vremena. Zastara izvršenja kaznene sankcije isključuje mogućnost izvršenja pravomoćne sankcije, pa znači gubitak prava na izvršenje pravomoćno izrečene kaznenopravne sankcije.

Da bi zastara nastupila, potrebno je da proteknu rokovi koje određuje Zakon. Duljina pojedinog roka ovisi o posebnom maksimumu kazne zaprijećene za pojedino kazneno djelo o kojem je riječ. Iako je ta odredba tako jasna da joj nije potrebno dodatno tumačenje, ipak je pregledom sudskih odluka ustanovljeno da je bilo i slučajeva kad je niži sud zaključio da se zastarni rok u slučaju kad za određeno djelo nije određen posebni maksimum određuje prema za to djelo propisanom zakonskom minimumu, što je u konkretnom slučaju bilo pet godina, bez uzimanja u obzir općeg zakonskog maksimuma od petnaest godina. To slijedi iz ukidne odluke VSRH broj IV KŽ-116/02.

Kazneni zakon RH u čl. 19. određuje duljinu zastarnih rokova (zastare kaznenog progona) za pojedina kaznena djela, dakako ovisno o visini propisane kazne za ta djela, dok u odredbi čl. 19. određuje pojmove relativne i apsolutne zastare kaznenog progona, pri čemu definira i rokove potrebne za nastup ove potonje.

Odredbom čl. 21. i 22. KZ određeni su rokovi zastare izvršenja kazni i izvršenja sigurnosnih mjera, dok je u odredbi čl. 23. definiran pojam relativne zastare izvršenja kazne i sigurnosnih mjera te njihove apsolutne zastare, pri čemu su određeni i rokovi za njezin nastup.

Relativna zastara kaznenog progona po odredbama KZ nastupa kad protekne određeno vrijeme od počinjenja kaznenog djela, pod pretpostavkom da ne dođe do prekida zastare niti do obustave zastare.

Apsolutna, pak, zastara nastupa kad od počinjenja djela protekne dvostruko onoliko vremena koliko je određeno za relativnu zastaru, bez obzira na prekid i obustavu tijeka relativne zastare.

Rokovi su određeni prema kalendarskoj godini, pa zastara nastupa početkom dana koji odgovara početnom danu tijeka zastare. To znači da, kad rok istječe u nedjelju ili na državni praznik, tim danom nastupa i zastara. U slučaju dvojbe o danu počinjenja kaznenog djela, uzima se u obzir varijanta povoljnija za počinitelja, primjenom načela *in dubio pro reo*.

No, prije upuštanja u definiranje pojmova prekida i obustave zastare, potrebno je odrediti od kada počinje teći zastara, tj. od kojeg se trenutka računa zakonom određeni zastarni rok.

POČETAK TIJEKA ROKA ZASTARE

Imajući u vidu dužnost suda da na nastup zastare reagira kako na prijedlog odnosno primjedbu stranaka u postupku, tako i po službenoj dužnosti, važnim se najprije čini odrediti trenutak kada zastara počinje teći, koji je Kaznenim zakonom definiran kao “dan počinjenja djela”.

Određivanje tog dana ovisi ne samo o vrsti kaznenog djela nego i o činjeničnom opisu inkriminacije, kako je ona određena u optužnom aktu (odnosno istražnom zahtjevu) o kojem se odlučuje. U ovom potonjem, s obzirom na to da je riječ o činjeničnom pitanju, vrijedi načelo *in dubio pro reo*.

Prema odredbi čl. 26. KZ, vrijeme počinjenja kaznenog djela je ono kad je počinitelj radio ili je bio dužan raditi, bez obzira na to kad je nastupila posljedica iz zakonskog opisa kaznenog djela.

Dan počinjenja kaznenog djela ovisit će, kako je već rečeno, o vrsti kaznenog djela, a to zahtijeva da sud utvrdi **vrstu** kaznenog djela u pojedinom slučaju, što će ovisiti ne samo o zakonskom opisu i kvalifikaciji inkriminacije nego i o njezinu činjeničnom opisu.

a) Kad se radi o kaznenom djelu koje prema zakonskom opisu obuhvaća radnju i posljedicu (**materijalna kaznena djela**) kao jedno protupravno stanje te je nastupanjem posljedice djelo dovršeno u formalnom i materijalnom smislu, tada nije sporno da je djelo počinjeno onog dana kad je počinitelj tu radnju izvršio. To je npr. slučaj kod prometnih delikata, gdje nije sporno niti dvojbeno kad je djelo počinjeno. Zastara tada nastupa protekom roka određenog za pojedino kazneno djelo, i to kalendarskog. Iako o tome u teoriji nema dvojbe te je ne bi trebalo biti ni u praksi, s obzirom na odredbu čl. 20. st. 1. KZ, koja određuje da “zastara kaznenog progona počinje teći od dana kad je kazneno djelo počinjeno” (što znači da bi zastara nastupila protekom određenog broja godina na dan u mjesecu koji odgovara danu u mjesecu počinjenja kaznenog djela), ipak je pregledom odluka ustanovljeno da postoje i takve koje

ne uvažavaju u cijelosti to načelo. Tako je u odluci VSRH broj I Kž-285/02 u izreci navedeno da se na temelju čl. 353. t. 6. ZKP odbija optužba protiv optuženog da bi “dana 17. rujna 1995. oko 02,00 sata...”, dok u obrazloženju stoji da je nastupila apsolutna zastara kaznenog progona, za konkretno kazneno djelo istekom roka od šest godina, što je u konkretnom slučaju bilo “18. rujna 2001.”, a to, dakako, nije u skladu s načelom da rok počinje teći danom izvršenja djela. Valja napomenuti da je taj način određivanja dana nastupa zastare uočen u samo jednom, ovdje izloženom slučaju.

Međutim, valja napomenuti i da se činjeničnim opisom inkriminacija i kod takvih djela zna dogoditi da se ovlaštenu tužitelj o točnom vremenu izvršenja djela ne može odrediti te stoga navodi određeno razdoblje kao trenutak u kojem je djelo počinjeno. Obično je to npr.: “tijekom mjeseca rujna 1998. g.”, “početkom mjeseca lipnja 2000.g.”, “u razdoblju od siječnja do sredine svibnja 1996.g.” i sl. U takvom slučaju zastara se računa od kraja tog razdoblja, pri čemu valja imati na umu i načelo *in dubio pro reo*, što znači da se datum izvršenja određuje onako kako je to u danoj situaciji najpovoljnije za okrivljenika, ali respektirajući okvire zadane činjeničnim opisom. Na taj način argumentirana je i odluka VSRH broj I Kž-463/02, koja u izreci navodi da se po čl. 353. t. 6. ZKP odbija optužba protiv optuženog da bi “u vremenskom periodu od mjeseca lipnja pa do 20. rujna 1992. ...”, a u obrazloženju se navodi da je apsolutna zastara nastupila za konkretno kazneno djelo protekom deset godina od njegova izvršenja, pa je “u ovom slučaju apsolutna zastara krivičnog gonjenja nastupila danom 20. rujna 2002.godine.”

U praksi je prihvaćeno da se pod “početkom mjeseca” razumije prvi dan u mjesecu, pod “sredinom mjeseca” petnaesti dan u mjesecu, a pod izrazom “tijekom mjeseca” čitav taj mjesec. Međutim, nije uvijek tako: u odluci VSRH broj I Kž-704/02 u izreci se navodi da se na temelju čl. 353. t. 6. ZKP protiv optuženog ... odbija optužba da bi “u vremenskom periodu između 19. svibnja 1997.godine, i **par dana iza toga**”, a u obrazloženju se navodi: “Kako je kazneno djelo počinjeno 19. svibnja 1997., **apsolutna zastara pokretanja kaznenog postupka nastupila je danom 19. svibnja 2003.** ...”, što implicira da sud uopće nije respektirao razdoblje koje je, iako neodređeno, po našem mišljenju, ipak bilo određivo, makar na način da se “par dana iza dana 19. svibnja” odredi kao prvi idući dan, tj. 20. svibnja 2003.

b) Kod **trajnog kaznenog djela** (u zakonsko biće kojeg pripada i trajanje odnosno održavanje protupravnog stanja stvorenog radnjom izvršenja djela) zastarijevanje se računa od dana prestanka protupravnog stanja, odnosno od prestanka radnje izvršenja kaznenog djela po općem pravilu, jer radnja izvršenja trajnog kaznenog djela podrazumijeva uzrokovanje i daljnje održavanje protupravnog stanja. Dakle, dok traje protupravno stanje stvoreno tom radnjom, traje i sama radnja izvršenja. U sudskoj praksi zauzeto je jedinstveno stajalište da je tako kod kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja

iz čl. 209. KZ, nadriliječništva iz čl. 244. KZ, zlorporabe opojnih droga u obliku iz čl. 173. st. 1. KZ, narušavanja nepovredivosti doma iz čl. 122. KZ, protupravnog oduzimanja slobode iz čl. 124. KZ, izvanbračnog života s maloljetnom osobom iz čl. 214. KZ, oduzimanja tuđe pokretne stvari iz čl. 221. st. 1. KZ (po prijašnjem Saveznom sudu to je bilo kazneno djelo stanja, dok je po Vrhovnom sudu RH to trajno kazneno djelo), nedozvoljenog držanja oružja i eksplozivnih tvari iz čl. 335. KZ (dakako kad je radnja izvršenja posjedovanje), nesavjesnog gospodarskog poslovanja iz čl. 291. KZ. U odnosu na ovo potonje djelo, valja spomenuti odluku Županijskog suda u Zagrebu Kž-522/00 kojom je zauzeto stajalište da, budući da je optuženiku stavljeno na teret da je djelo iz čl. 291. KZ počinio propuštajući organizirati posao na način određen Pravilnikom o organizaciji poslova i radnih zadataka u razdoblju od 1. 1. 1994. do 11. 7. 1995. te kako je riječ o tzv. trajnom kaznenom djelu, tj. djelu koje se obavlja određeni vremenski period, u konkretnom slučaju zastara nije nastupila, jer je treba računati od završetka utuženog razdoblja.

Međutim, i neke od kumulativno ili alternativno određenih radnji izvršenja drugih kaznenih djela mogu predstavljati trajno kazneno djelo. Tako se u odluci VSRH broj I Kž-467/04 ne prihvaća stajalište prvostupanjskog suda da je nastupila zastara za kazneno djelo iz čl. 335. st. 1. KZ, a iz obrazloženja slijedi da je to stoga što iz činjeničnog opisa tog djela proizlazi da je počinitelj "... točno neutvrđenog dana 1992. godine, bez ovlaštenja, uzeo tri komada od po 100 grama vojnog eksploziva trotila te da je isti držao do 29. lipnja 2003.g.", što znači "da je neovlašteno posjedovao eksplozivne tvari čije nabavljanje, prodaja i posjedovanje građanima nije dozvoljeno". Stoga apelacijski sud zaključuje da je "protupravno stanje posjedovanja eksploziva trajalo do 29. lipnja 2003., s time da se u zakonskom opisu predmetnog kaznenog djela isključivo navodi da je optuženik posjedovao eksplozivne tvari...", pa logično proizlazi da je radnja izvršenja dovršena upravo 29. lipnja 2003.

c) Kod **kaznenih djela stanja** (koja po svom zakonskom opisu obuhvaćaju ostvarivanje jednog protupravnog stanja, koje može i dulje trajati, ali koje je trajanje kaznenopravno irelevantno, što znači da je djelo dovršeno u materijalnom i formalnom smislu ostvarivanjem tog protupravnog stanja, tj. poduzimanjem radnje kojom je to stanje stvoreno) zastara počinje teći danom ostvarenja takvog stanja. Ni to u praksi nije sporno. To su npr. djela dvobračnosti u obliku iz čl. 206. st. 1. KZ, promjene obiteljskog stanja u obliku iz čl. 211. st. 1. KZ.

d) Kod **višeaktnih, tj. višekratnih (složenih) kaznenih djela**, zakonsko biće kojih obuhvaća više djelatnosti koje se izvršuju određenim redom, bez obzira na to može li svaka od tih djelatnosti, uzeta sama za sebe, biti posebno kazneno djelo, a kako je djelo izvršeno onda kad je počinjena posljednja od radnji izvršenja tog djela, i zastara počinje teći od tog dana (poduzimanja posljednje radnje). Praksa je i ovdje jedinstvena te takvima smatra npr. kaznena

djela uzimanja talaca u obliku iz čl. 171. st. 1. KZ, silovanja iz čl. 188. KZ, razbojništva iz čl. 218. KZ, razbojničke krađe iz čl. 218. KZ itd.

e) Kod **kolektivnog kaznenog djela** (kad se prema smislu određenog zakonskog opisa neka kontinuirana djelatnost, sastavljena od više istovrsnih radnji, tretira pravno kao jedno kazneno djelo, a najčešće se u zakonskom opisu određuje pojmom “bavi se”) zastarijevanje počinje teći od dana kad je izvršena posljednja radnja koja ulazi u sastav takvog kaznenog djela. Prema profesoru F. Bačiću (*Komentar Kaznenog zakona* iz 2004.), kod kolektivnog kaznenog djela pod pojmom “bavljenje” uvijek se podrazumijeva učestalo, višekратно vršenje zabranjene radnje, pa nije dovoljno jednokratno izvršenje takve radnje. S druge strane, prema M. Petranoviću (*Zastara kaznenog i prekršajnog progona te izvršenja kaznenih i prekršajnih sankcija*, HPR, br. 5/2004.), djelo može postojati i uz jednu jedinu djelatnost. To su npr. kaznena djela lihvarskog ugovora iz čl. 233. KZ i nadripisarstva iz čl. 310. KZ.

f) Za **kaznena djela nečinjenja** (koja se čine propuštanjem dužne radnje) zastara počinje teći onda kad je počinitelj bio dužan raditi. Kao tipična djela nečinjenja mogu se spomenuti kaznena djela neotklanjanja opasnosti iz čl. 269. st. 1. KZ, nesudjelovanja u otklanjanju opće opasnosti iz čl. 270. KZ, neprijavlivanja pripremanja kaznenog djela iz čl. 299. KZ, neprijavlivanja počinjenog kaznenog djela iz čl. 300. KZ, nepružanja medicinske pomoći iz čl. 243. KZ i sl. Zanimljiv je slučaj s kaznenim djelom iz čl. 626. st. 1. t. 2. Zakona o trgovačkim društvima (koje se čini propuštanjem dužnosti da se zatraži otvaranje stečajnog postupka). I teorija i praksa zauzele su jednako stajalište pri određivanju vremena izvršenja tog konkretnog kaznenog djela¹. Međutim, držim da bi takvo stajalište valjalo revidirati. Naime, to djelo je svojevrsna specifičnost, koja je i inače poznata u pravnoj teoriji. S jedne strane počiniteljeva dužnost da radi nastupa zbog određenih objektivnih okolnosti (nastup stečajnih razloga), pri čemu mu Zakon pruža rok u kojem je dužan izvršiti traženu činidbu – zatražiti otvaranje stečajnog postupka. No, istovremeno valja reći da nakon proteka tri tjedna od nastanka stečajnih razloga počinitelj zbog svoje neaktivnosti ulazi u kriminalnu sferu, tj. kaznenu zonu, no to stanje, tj. potreba da se pokrene stečajni postupak, postoji i nadalje, sve dok postoje stečajni razlozi. Drugim riječima, držim da je u konkretnom slučaju riječ o tzv. **omisivno-trajnom kaznenom djelu, gdje tek prestankom protupravnog stanja – nestankom stečajnih razloga - počinje teći zastarni rok.**² Potrebno je spomenuti da postoje i tzv. nepravna djela nečinjenja (komi-

¹ Tako M. Petranović u citiranom radu i autorica ovog rada u članku: Neka razmatranja o kaznenim djelima predviđenim Zakonom o trgovačkim društvima, Ing. biro, 2001., kao i odluka VSRH broj I KŽ-340/05.

² Zakonom o stečaju propisana je obveza odgovorne osobe da pokrene stečajni postupak po proteku tri tjedna, odnosno 21 dana otkad se steknu uvjeti koji su propisani tim zakonom

sivno-omisivna), gdje zastara počinje teći danom kad je nečinjenje dovršeno ili nastupom posljedice kojom je djelo nečinjenjem dovršeno. Ta djela neki autori svrstavaju u djela s uvjetima inkriminacije, gdje rok počinje teći od nastupanja okolnosti koje su uvjet kažnjivosti. To su npr. teška kaznena djela protiv opće sigurnosti iz čl. 271. KZ.

g) U pogledu **produljenih kaznenih djela** potrebno je reći nešto više. Sukladno odredbi čl. 61. st. 2. KZ, produljeno kazneno djelo počinjeno je kad je počinitelj s namjerom počinio više istih ili istovrsnih kaznenih djela koja s obzirom na način počinjenja, njihovu vremensku povezanost i druge stvarne okolnosti što ih povezuju čine jedinstvenu cjelinu. Ni u teoriji ni u praksi nema jedinstvenog stajališta o tome računa li se vrijeme zastare kaznenog progona kod produljenog kaznenog djela posebno i odvojeno za svaku pojedinu radnju koja čini konstrukciju produljenog kaznenog djela ili se rokovi zastarijevanja računaju od izvršenja posljednje radnje iz sastava produljenog kaznenog djela. Pregledom objavljenih odluka VSRH ustanovljeno je da se u posljednje vrijeme taj sud priklonio stajalištu da se zastarijevanje računa za svaku pojedinu radnju koja ulazi u sastav produljenog kaznenog djela, pod pretpostavkom da je riječ o nekvalificiranom obliku tog djela, kod kojeg se njegov osnovni oblik ostvaruje svakom pojedinom radnjom izvršenja. Međutim, istodobno se u odluci Županijskog suda u Zagrebu KŽ-420/03 navodi: “Optuženiku je stavljeno na teret jedno produljeno kazneno djelo prijevare iz čl. 224. st. 1. i 4. KZ, počinjeno u vremenu od 14. 11. 1991. do 6. 4. 1993. ... Produljeno kazneno djelo je jedno kazneno djelo iako se sastoji od više radnji od kojih svaka za sebe ima obilježje kaznenog djela. **Rok zastare kod produljenog kaznenog djela teče od posljednje radnje poduzete u sastavu produljenog kaznenog djela**, a to znači od 06.04.1993.g.” Bez obzira na to što je ovdje riječ o produljenom djelu kvalificiranog oblika, iz obrazloženja te odluke ne

kao stečajni razlozi. Dakle, imajući u vidu pravi zaštitni objekt ovog oblika tog djela, odnosno pravnu sigurnost prvenstveno za vjerovnike pravne osobe koja treba završiti u stečaju (a što podrazumijeva i njihov ekonomski interes, jer što se stečaj prije pokrene nakon što se za to steknu uvjeti, to je vjerojatnije da će u bitnom dijelu njihova potraživanja biti namirena), te rezimirajući da Stečajni zakon daje odgovornim osobama tzv. *grace* period (spomenuta tri tjedna) da zatraže otvaranje stečajnog postupka, zaključiti je da je postojanje stečajnih razloga u svojoj srži zapravo stanje koje, dok traje, traži aktivnost odgovornih osoba – iniciranje stečajnog postupka. Posljedica je takvog promišljanja da se i u pitanju zastare primjenjuju pravila kao kod trajnog kaznenog djela. Dakako, ako neka osoba tijekom opstojnosti stečajnih razloga prestane biti odgovornom osobom (ostavkom, opozivom imenovanja i sl.), tim danom počinje za nju teći zastarni rok. Jednako tako, ako neka druga osoba postane odgovornom osobom (upravom društva) za trajanja stečajnih razloga, a nakon što je protekao spomenuti rok od tri tjedna po njihovu nastanku, dužna je ODMAH po preuzimanju dužnosti pokrenuti stečajni postupak te nema pravo na “svoja tri tjedna”. To samo na prvi pogled izgleda nepravedno, jer preuzimanje takve dužnosti podrazumijeva i “snimanje” stanja koje tome prethodi, pri čemu takva osoba nosi veliku odgovornost.

proizlazi da se ta okolnost (da se radi o kvalificiranom obliku djela) percipira kao bitna u određivanju početka tijeka zastarnog roka. Također, isti sud u odluci KŽ-432/00 spominje takvo stajalište, prepričavajući sadržaj žalbe državnog odvjetnika, iako se iz obrazloženja ukidne odluke tog suda ne može nesumnjivo razabrati dijeli li i sud takvo stajalište. Naime, presuda nižeg suda ukinuta je i stoga što je nakon počinjenja kaznenog djela prijave iz čl. 224. st. 1. KZ isti počinitelj tim optužnim aktom terećen i za kazneno djelo krivotvorenja isprave iz čl. 311. st. 2. KZ, što prekida tijek relativne zastare. Navedeno proizlazi iz obrazloženja te odluke: "Optužbom Općinskog državnog odvjetništva okrivljenoj je stavljeno na teret produljeno kazneno djelo prijave iz čl. 224. st. 1. KZ i kazneno djelo krivotvorenja isprave iz čl. 311. st. 1. i 2. KZ, koja se djela sastoje od pet odvojenih kaznenopravnih radnji... Državni odvjetnik u žalbi smatra da sud I. stupnja pogrešno uzima utvrđenim da zastara kod produljenog kaznenog djela počinje teći posebno za svaku pojedinu kaznenopravnu radnju od dana kada je ona počinjena, a da u stvari počinje teći od dana kada je počinjena posljednja kaznenopravna radnja koja ulazi u sastav produljenog kaznenog djela..."

Stajalište koji zastaru vezuje za pojedinačnu radnju iz kompleksa produljenog djela trpi određene zamjerke.³ Naime, valja primijetiti da KZ u čl. 61. tretira produljeno kazneno djelo kao jedinstvenu cjelinu, što implicira da pojedine radnje izvršenja gube svoju samostalnost. Već time što se počinitelj proglašava krivim zbog počinjenja jednog djela, a ne stjecaja istovrsnih djela, on je privilegirani, pa mu se ne može istodobno ići u prilog i time što se takvo jedinstveno djelo naknadno opet razbija na svoje sastavne dijelove. S druge pak strane, kritizirano stajalište, prihvaćeno od Vrhovnog suda, akceptira u sebi i proglašavanje počinitelja krivim za manju kriminalnu količinu, što naravno nikako nije bez važnosti prilikom ocjene težine počinjenog djela i odmjeravanja adekvatne sankcije.

Valja ponoviti stajalište VSRH u slučaju kad se produljeno kazneno djelo sastoji od više radnji istog kaznenog djela, gdje svaka od pojedinih radnji (kojom se ostvaruje to djelo) nije samostalno kazneno djelo, nego dio produljenog kaznenog djela u njegovu težem, kvalificiranom obliku, jer tada zastara ne nastupa samostalno za svaku od tih radnji, nego rok za zastaru takvog produljenog kaznenog djela ovisi o vrsti i visini kazne propisane za teži oblik tog produljenog kaznenog djela, neovisno o tome ima li pojedina, inače istovrsna radnja, sama za sebe sva obilježja kvalificiranog oblika tog djela. To odražavaju mnoge odluke VSRH, npr. III Kr-76/04, III Kr-247/03, te u praksi nije nađeno drugačije stajalište.

Zanimljivo je također napomenuti pravno stajalište izraženo u odluci Vrhovnog suda RH o pitanju zastare kad se stvoreno protupravno stanje sastoji u

³ F. Bačić u Komentaru Kaznenog zakona, str. 70.

periodičnoj činidbi. U odluci IV KŽ-38/00 razmatran je slučaj kad je okrivljeniku na temelju lažnih podataka nadležno državno tijelo priznalo status ratnog vojnog invalida i time pravo na invalidninu, poseban dodatak, jednokratne novčane pomoći i osiguranje, koje je primao od 1994. do kraja kolovoza 1999., čime je počinio prijevare iz čl. 224. st. 1. KZ. Zauzeto je mišljenje da je okrivljenik svaki put prilikom primanja pojedinog od periodičnih iznosa, prikrivanjem činjenica održavao u zabludi nadležno državno tijelo, pa je time svaki put obnavljao radnju izvršenja prijevare. U takvom slučaju zastara kaznenog progona počinje teći od dana posljednje periodične činidbe koja je nastala na temelju izazvanog protupravnog stanja.

h) Posebno o **dionicima kaznenog djela**. Za dionike kaznenog djela (supočinitelje, poticatelje i pomagače) rok zastarijevanja prema jednom teoretskom mišljenju računa se od dana kad je poduzeta dionička radnja, ali postoji i stajalište da se taj rok računa od dana kad je započelo izvršenje glavnog djela, jer da to proizlazi iz akcesorne prirode dioništva⁴. U praksi nisam naišla na rješidbe kojima bi se problematiziralo to pitanje. Osobno smatram da, bez obzira na akcesornu prirodu dioništva, logičnije proizlazi da se zastara računa od poduzimanja radnji dioništva svakog sudionika.

i) **Stjecaj** kaznenih djela. Po logici stvari, za svako od počinjenih kaznenih djela u stjecaju teče zastarni rok odvojeno. Ovdje jedino treba primijetiti da je vrlo važno lučiti relativnu od apsolutne zastare s obzirom na redosljed izvršenja pojedinih od tih djela i njihovu težinu. Naime, ovisno o okolnostima konkretnog slučaja, relativna zastara ne mora nužno nastupjeti samo istekom vremena od počinjenja kaznenog djela. O tome će biti riječi kod prekida tijeka zastare.

Iz svega iznesenog razvidno je da se opravdano kritizira zakonsko rješenje kojim se početak roka zastarijevanja vezuje uz vrijeme poduzimanja radnje, jer rok počinje teći prije nego što je djelo dovršeno (pa tako i prije nego što je bilo moguće početi kazneni progon). To je u većoj mjeri izraženo u djelima gdje su vremenski razdvojeni radnja i posljedica. Prof. dr. sc. F. Bačić u *Komentararu Kaznenog zakona* ovdje daje primjer nehajnog djela nepropisnog izvođenja građevinskih radova, rušenja kuće nekoliko godina nakon dovršetka zgrade. Valja primijetiti da bi zbog stilizacije čl. 294. KZ (sklapanje štetnog ugovora) i trenutačno neizmijenjenog stajališta prakse da šteta mora nastati da bi djelo egzistiralo, isto vrijedi i za to djelo. Takvi argumenti doista opravdavaju prijedlog da se u sličnim situacijama propiše da rok zastarijevanja počinje teći od dana nastupanja posljedice ili od dovršenja djela.

⁴ Ta dva stajališta iznosi F. Bačić u *Komentararu Kaznenog zakona*, str. 70. Isti autor u knjizi *Kazneno pravo*, Opći dio, str. 483, navodi pak da se za dionike rok zastarijevanja računa od dana kad je dionik djelovao.

Treba ponoviti da se zastara određuje prema konkretnom kaznenom djelu. To znači da se i prilikom izmjena optužnog akta ovlaštenog tužitelja mora imati u vidu taj podatak, jer sud stalno po službenoj dužnosti pazi na protek zastarnih rokova. U tom smjeru postoje brojne potpuno međusobno suglasne sudske odluke, a ovdje se citira samo jedna takva Vrhovnog suda RH I KŽ-953/88 od 15. 11. 1989.: "...Iz podataka u spisu proizlazi da je to djelo izvršeno 5. veljače 1986., kako je to navedeno u izreci pobijane presude, ali da je cijeli krivični postupak protiv optuženika, od njegova pokretanja pa do 27. lipnja 1988. vođen zbog krivičnog djela razbojništva iz čl. 132. st. 1. KZH. Toga dana na glavnoj raspravi od 27. 6. 1988. javni tužilac je izmijenio činjenični i pravni opis tog djela iz optužnice u krivično djelo hazardne igre iz čl. 211. st. 1. KZH tako da je optužio za drugo krivično djelo, u kojem nisu sadržani bitni elementi prvobitnog krivičnog djela i tako potpuno izmijenio njegov identitet. Stoga se smatra da je krivično gonjenje optuženika za krivično djelo iz čl. 211. st. 1. KZH poduzeto 27. 6. 1988., kada je nastupila relativna zastara gonjenja za to djelo."

PREKID I OBUSTAVA (MIROVANJE) ZASTARE KAZNENOG PROGONA

Prekid zastare reguliran je u stavicama 3.-5. čl. 20. KZ, iz kojih se određaba razlučuju dvije osnove za prekid.

a) Zastara se prekida svakom postupovnom radnjom nadležnog državnog tijela koja je poduzeta radi progona počinitelja zbog učinjenog kaznenog djela (st. 3.). Postupovna radnja je djelatnost procesnih subjekata koji su ovlašteni na njezino izvršenje, pri čemu se time utječe na zasnivanje, tijek ili okončanje postupovnog odnosa. Radnju poduzima procesni subjekt tijekom postupka, mora biti usmjerena na progon počinitelja. Sudska praksa u najvećoj je mjeri dala odgovore što se smatra takvom procesnom radnjom procesnih subjekata. To su radnje poduzete od suda, kao npr. ispitivanje svjedoka, vještaka, očevid, nalog za zakazivanje glavne rasprave, nalog za raspisivanje tjeralice, rješenje o pritvoru, pozivanje okrivljenika, nalog za dovođenje okrivljenika, nalog i poduzeto sudskomedicinsko vještačenje radi utvrđivanja raspravne sposobnosti okrivljenika, rješenje o spajanju predmeta u postupku protiv istog optuženika, rješenje suda prvog stupnja o proglašenju nenadležnim za suđenje u nekom kaznenom predmetu, nalog o dostavi prvostupanjske presude; radnje državnog odvjetnika (zahtjev za provođenje istrage, prijedlog za provođenje hitnih istražnih radnji, prijedlog da se istraga dopuni); radnje poduzete od oštećenika kao tužitelja (podnošenje zahtjeva za provođenje istrage ili optužnog prijedloga), odnosno privatnog tužitelja (podnošenje privatne tužbe, zahtjeva za provođenje određene istražne radnje); istražne radnje redar-

stvenih vlasti u smislu čl. 184. ZKP te radnje koje se poduzimaju na zahtjev državnog odvjetnika ili suda (istražnog suca ili vijeća). Definirano je i koji su to postupci koji nemaju svojstvo takve radnje. Takvima se uzimaju npr. kaznena prijava oštećenika (pri čemu valja spomenuti da je u nekoliko odluka zamijećeno da se u obrazloženju potpuno nepotrebno spominje da je "i kaznena prijava podnesena nakon nastupa relativne zastare" kao u odluci VSRH Kzz-35/04), iskaz vještaka, ali i dopis istražnog suca kojim on poziva stranku državnog odvjetnika da dostavi uredan istražni zahtjev, radnja kojom sud od Ministarstva pravosuđa traži podatke o osuđivanosti optuženika, službena bilješka predsjednika vijeća da je telefonom dao nalog redarstvenim vlastima da se u pripremi glavne rasprave provjeri boravište ili prebivalište okrivljenika, i slično.

Važno je da radnje moraju biti poduzete protiv određene osobe kao počinitelja kaznenog djela, jer radnje ovlaštenih tijela poduzete radi otkrivanja nepoznatog počinitelja kaznenog djela ne prekidaju tijek zastarijevanja kaznenog progona.

b) Zastara se prekida i kad počinitelj tijekom roka zastarijevanja učini novo, isto tako teško ili teže kazneno djelo (st. 4.). Težina djela određuje se prema propisanoj kazni za pojedino djelo. Iako je ta odredba nedorečena, jer iz nje ne proizlazi jasno traži li se da je pravomoćnom presudom utvrđeno da je netko počinio takvo isto tako teško ili teže kazneno djelo, ili je u tom smislu dovoljna tzv. osnovana sumnja, tj. rješenje i provođenju istrage ili podnošenje optužnog prijedloga odnosno pravomoćne optužnice, sudska je praksa zauzela stajalište da nije potrebno da je ta osoba već pravomoćno proglašena krivom. To znači da je prihvaćena druga solucija, pa sud prvog stupnja utvrđuje da je nastupila relativna zastara kaznenog progona za neko djelo tek nakon što provjeri vodi li se protiv tog okrivljenika još neki drugi postupak za koje drugo kazneno djelo. To stajalište odražava obrazloženje odluke Županijskog suda u Zagrebu Kž-785/03: "...Kako se protiv okrivljenika vodi kazneni postupak za kazneno djelo iz čl. 194. KZ, za koje je zapriječena ista kazna kao i za konkretno kazneno djelo, te zbog kaznenog djela iz čl. 196. st. 1. KZ, koje je teže od konkretnog kaznenog djela, a oba kaznena djela počinjena su u jesen 1998., dakle nakon počinjenja konkretnog kaznenog djela iz čl. 193. KZ, to je navedena okolnost ona iz čl. 20. st. 4. KZ koja je u konkretnom slučaju prekinula tijek relativne zastare za kazneno djelo iz čl. 193. KZ. Kako je za utvrđenje okolnosti iz čl. 20. st. 4. KZ dovoljno utvrditi da je poduzeta procesna radnja protiv određene osobe za određeno kazneno djelo, i to ona radnja koju traži ZKP, to su ispunjene okolnosti koje su prekinule tijek relativne zastare."

Prekid zastare rezultira poništenjem vremena zastare koje je do tog trenutka proteklo, pa rok počinje teći ispočetka. Dakle, u slučaju prekida prije protekli rok zastarijivosti se ne računa.

MIROVANJE (OBUSTAVA) ZASTARIJEVANJA KAZNENOG PROGONA

Mirovanje (obustava) zastare predstavlja djelovanje takvih zakonskih smetnji koje sprječavaju poduzimanje ili nastavak kaznenog progona. Taj institut usmjeren je na sprječavanje nastupa zastare u slučajevima kad je poduzimanje postupovne radnje pravno nemoguće. Kroz vrijeme mirovanja (dok traju zakonske zapreke, tj. smetnje) zastara ne teče. Osnove mirovanja uvijek su pravne prirode, predviđene zakonom kao takve. Najčešće su to zastupnički imunitet, naknadno nastupanje duševne bolesti, obvezno čekanje da se riješi neko prejudicijelno pitanje, počiniteljevo izdržavanje neke sankcije lišenja slobode u inozemstvu. Valja naglasiti da je jako važno odrediti radi li se doista o imunitetu počinitelja, što, doduše, predstavlja drugu temu, no svejedno se upućuje na odluku Županijskog suda u Zagrebu KŽ-307/03, iz obrazloženja koje je razvidno da se u tom kaznenom predmetu iz pribavljenog izvješća MVP RH utvrdilo da je “okrivljenik od početka 1990. do dana podnošenja žalbe bio diplomatski predstavnik”, ali je “...uživao imunitet od kaznenog progona u državi primateljici, a ne i u državi pošiljateljici, što znači da okrivljenik ne uživa imunitet od kaznenog progona u RH.” Stoga je zaključeno da u konkretnom slučaju nije bilo mjesta obustavi zastare kaznenog progona. Dakle, nije riječ o smetnjama faktične naravi, bez obzira na njihovu objektivnu težinu.⁵

Ako dođe do obustave zastare, rok zastare produžuje se za onoliko koliko je trajalo mirovanje.

UTJECAJ IZMJENA ZAKONA NA PRIMJENU ODREDABA O ZASTARI KAZNENOG PROGONA

S obzirom na uvodno spomenute izmjene Kaznenog zakona, nužno je obratiti pozornost na situaciju do koje dolazi ako se Kazneni zakon izmijeni od trenutka kad je neko kazneno djelo počinjeno do trenutka kad se za to kazneno djelo vodi kazneni postupak, sve do pravomoćnosti odluke kojom se on meritorno dovršava.

Nije sporno da se duljina zastarnih rokova određuje s obzirom na konkretno kazneno djelo o kojem je riječ, odnosno pripadajuću mu propisanu kaznu (maksimum). Dakle, logičnim proizlazi da se prilikom izmjene Kaznenog zakona prvo treba obratiti pozornost na odredbe koje se odnose na takvo konkretno određeno kazneno djelo.

⁵ U tom smislu postoje također mnogobrojne odluke, koje se ovdje neće citirati, jer držim da je ova norma jasna.

Takvo postupanje nužno je i s obzirom na odredbu čl. 3. KZ (obveznu primjenu blažeg zakona). Ta odredba, doduše, u st. 1. određuje zabranu retroaktivnosti kaznenog zakona, propisujući kao pravilo primjenu zakona iz vremena izvršenja kaznenog djela, a u st. 2. određuje obveznu primjenu blažeg zakona, dakle privilegij za počinitelja, što znači iznimku od prvog pravila kojom se dopušta retroaktivnost Kaznenog zakona, naravno pod uvjetom da je to blaže za počinitelja.

Da bi se poštovalo pravilo o zabrani retroaktivnosti, treba, kao i pri utvrđivanju početka računanja zastarnog roka, odrediti kad je djelo izvršeno (tj. vrijeme izvršenja djela) kako bi se na osnovi toga mogao definirati zakon koji je tada bio na snazi (vrijeme važenja Kaznenog zakona). Tek tada valja ustanoviti je li zakon koji je tada bio na snazi stroži za počinitelja od odredaba kojima je taj zakon poslije (sve do pravomoćnosti odluke) izmijenjen. To pitanje samo je na prvi pogled jednostavno, jer se u praksi vrlo često s tim u vezi pojavljuju druga pitanja.

Zbog isprepletanja zastare i zastarnih rokova s izmjenama Zakona koje se odnose na pojedina kaznena djela (bilo u njihovoj stilizaciji ili u propisanim kaznama), ponovit ćemo ukratko temeljna načela za određivanje koji je Zakon blaži za počinitelja. Njihovo detaljno razrađivanje premašivalo bi potrebe ovog rada. Dakle, možemo uopćeno navesti da se procjenjuje koji je Zakon blaži konkretnom prosudbom inkriminiranog činjeničnog postupanja uz njegovo podvođenje pod propise starog i novog Zakona, nakon čega treba usporediti tako dobivene rezultate. To znači konkretni slučaj obuhvatiti jednim i drugim zakonom u cijelosti, pri čemu se naglašava da se na konkretni slučaj, na predmetno kazneno djelo, mora u cijelosti primijeniti jedan Zakon (stari ili novi), za koji se utvrdi da je blaži. Nedopušteno je kombinirati odredbe starog i novog Zakona, jer bi to bila primjena nekog trećeg zakona koji nikada nije postojao.⁶ Blaži je Zakon onaj koji je povoljniji za počinitelja. Ta analiza i procjena polazi od sljedećih kriterija:

- utvrditi određeni kontinuitet neprava u staroj i novoj inkriminaciji (što je potrebno da bi se provjerilo je li došlo do ukidanja nekog kaznenog djela ili je ono sadržano u zakonskom opisu novog ili drugog kaznenog djela⁷). Jasno, blaži je Zakon onaj novi po kojem samo djelo nije više kazneno djelo. Razumije se, to može biti i tzv. međuzakon. Riječ je o situaciji kad

⁶ Takvo mišljenje zastupa F. Bačić (op. cit.), kao i praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Suprotno misli B. Zlatarić (Krivično pravo – Opći dio, Zagreb, 1977.), a određene slučajeve žrtvovanja tog načela te njihove moguće korekcije spominju Ž. Horvatić i P. Novoselec u knjizi Kazneno pravo – Opći dio, Zagreb, 1999.

⁷ Ovdje se nećemo osvrnuti na slučaj blanketnih dispozicija, kada dođe do izmjene propisa koji upotpunjuju zakonski opis djela, o čemu se detaljno govori u Komentaru Kaznenog zakona F. Bačića, str. 37.

je od izvršenja do odlučivanja o djelu Zakon više puta bio izmijenjen, kad po izričitoj normi čl. 3. st. 2. KZ treba primijeniti onaj najblaži, dakle, bez obzira na to je li on prestao važiti u trenutku njegove primjene. Takav primjer nalazimo u odluci Vrhovnog suda RH I Kž-246/01, gdje je navedeno: "Protiv okrivljenika je temeljem rješenja o provođenju istrage od 18. 11. 1997. vođena istraga zbog kaznenih djela iz čl. 99. st. 2. u svezi sa st. 1. KZRH. Radi se o kaznenom djelu nesavjesnog gospodarskog poslovanja, za čiji je kvalificirani oblik (st. 2. tog članka) bila predviđena kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. U novom Kaznenom zakonu, koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998., kazneno djelo nesavjesnog gospodarskog poslovanja predviđeno je u čl. 291. te je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju do tri godine. Tek novelom od 22. prosinca 2000. opet je uveden kvalificirani oblik tog djela i određena kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Kako je Kaznenim zakonom prije njegove novele od 22. prosinca 2000. za kazneno djelo nesavjesnog gospodarskog poslovanja bila predviđena novčana kazna ili zatvor do tri godine, to je jasno da treba primijeniti taj zakon, iako se radi o tzv. međuzakonu (koji nije bio na snazi u vrijeme učina djela, a niti je kao takav u vrijeme donošenja odluke).";

- ustanoviti postoje li u novom Zakonu različite modifikacije koje konkretno djelo čine blažim (npr. nove mogućnosti za isključenje protupravnosti, krivnju, nekažnjavanje, predviđanje mogućnosti oslobođenja od kazne, uvedeni novi privilegirani slučajevi takvog djela, **promijenjene odredbe o zastari**⁸ itd.);
- za konkretno inkriminirano zbivanje usporediti sve odredbe koje se tiču kažnjavanja odnosno primjene kaznenih sankcija.⁹ S aspekta ove teme, odnosno rokova zastare, bit će zanimljiv samo posebni (odnosno opći, ako on nije određen za konkretno kazneno djelo) zakonski maksimum koji se odnosi na inkriminirano točno definirano i identificirano djelo.

POSEBNO O IZMJENI DULJINE TRAJANJA ZASTARNIH ROKOVA

Međutim, sasvim je drugo pitanje što učiniti kad se izmjenama Kaznenog zakona drugačije urede i zastarni rokovi, i to tako (kao što je to bilo Zako-

⁸ Takav primjer navodi F. Bačić (o.c., str. 38).

⁹ To uključuje različite kombinacije zakonskih minimuma i maksimuma zatvorske kazne odnosno predviđene sankcije, pa se npr. blažim smatra Zakon koji predviđa blažu vrstu kazne ili niži minimum kazne, ili niži maksimum kazne kraj istog minimuma, širina pri ublažavanju kazne, uredbe o novčanoj kazni itd.

nom o izmjenama i dopunama KZ objavljenim u NN br. 71/06.¹⁰) da su za neka kaznena djela produljeni rokovi zastare. Postavlja se pitanje treba li na počinitelja koji je neko kazneno djelo izvršio u vrijeme kad još nije stupio na snagu novi Zakon, ali postupak nije pravomoćno okončan u trenutku njegova stupanja na snagu, u pogledu zastarnih rokova primijeniti novi (s duljim zastarnim rokovima za djelo koje je i po novom i po starom Zakonu bilo jednako "teško" u pogledu propisane kazne) ili pak stari Zakon.

Ni u teoriji ni u praksi nije sporno što se događa kad u trenutku stupanja na snagu novog zakona već istekne rok relativne odnosno apsolutne zastare određen ranijim zakonom. Kako sud po službenoj dužnosti pazi i na protek zastarnih rokova (pri čemu odluka suda o tome da se postupak obustavlja odnosno optužba odbija zbog toga ima u biti deklaratoran karakter jer ona samo potvrđuje da je nastupila smetnja za kazneni progon), nije moguće neki postupak nastaviti ili ga pokrenuti nakon što je zastara već nastupila po ranijem propisu. F. Bačić u Komentaru Kaznenog zakona (str. 35) navodi da je nesporno da bi novi zakon bio stroži ako bi naknadno produžio rok zastarijevanja, kad je zastara već bila nastupila, jer je protekom tih rokova počinitelj postao nekažnjiv i mora se moći u to pouzdati.

Drugo je, međutim, pitanje što se događa kad zastarni rok (nebitno je li ovdje riječ o relativnoj ili apsolutnoj zastari) koji je počeo teći po starom zakonu još nije istekao, a u međuvremenu novi zakon produlji rokove zastare. Sudska praksa nema neki značajan broj takvih rješidbi, iako se ovdje mora citirati jedna odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 9. studenoga 1983., I Kž-256/83, koja zauzima stajalište da se na počinitelja primjenjuju odredbe o zastari iz novog zakona. Za to nudi sljedeće obrazloženje koje donosimo u cijelosti:

"Zastara nije nikakav privilegij za počinitelja, već institut donesen zbog oportuniteta, pa se pitanje primjene blažeg zakona, u smislu čl. 4. st. 2. KZ

¹⁰ Člankom 1. ZIDKZ/06 određeno je:

"U Kaznenom zakonu ('Narodne novine', br. 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04. i 84/05.) u članku 19. stavku 1. podstavak 5. mijenja se i glasi:

'- tri godine za kazneno djelo s propisanom kaznom zatvora do tri godine ili novčanom kaznom.'

Podstavak 6. briše se.

Iza stavka 2. dodaje se stavak 3. koji glasi:

'(2) Zastara kaznenog progona za kaznena djela počinjena na štetu djeteta i maloljetne osobe ne teče do njihove punoljetnosti.'"

Radi boljeg razumijevanja i lakšeg praćenja teksta donosimo i tekst izmijenjenih odredbi KZ (podstavci 5. i 6.): " - tri godine za kazneno djelo s propisanom kaznom težom od jedne godine zatvora,

- dvije godine za kazneno djelo s propisanom kaznom zatvora do jedne godine ili samo s novčanom kaznom."

SFRJ¹¹, ne postavlja u odnosu na pitanje zastarijevanja. Prema tome, zastara se – apsolutna – ako po prijašnjem zakonu nije nastupila do časa odlučivanja, prosuđuje prema novom zakonu, i onda kad je novim zakonom produljen rok zastare, i onda kad bi zastara bila čak novim zakonom i posve ukinuta.”

U osnovi jednako stajalište kao izloženo zastupa i odluka Vrhovnog suda RH Kž-1340/60, u kojoj se navodi da se “rokovi zastare krivičnog gonjenja moraju računati po noveliranom Krivičnom zakoniku, bez obzira na to kad su se stekli vremenski periodi unutar kojih nije bila poduzeta nikakva radnja u cilju gonjenja učinoca krivičnog djela”. I odluka VSRH Kzz-5/98 iznosi slično obrazloženje: “Prema pravnom shvaćanju Vrhovnog suda Republike Hrvatske, zastara kaznenog progona (relativna i apsolutna) prosuđuje se prema novom zakonu, a to je i ovdje slučaj, i onda kad je novim zakonom produljen rok zastare (relativne i apsolutne) te i onda kad bi zastara novim zakonom bila čak i ukinuta, jer se primjena blažeg zakona u pogledu zastare ne postavlja.” Izneseno shvaćanje, dakle, ide i tako daleko da prihvaća mogućnost da se primijene odredbe kojima se naknadno propisuje da određeno kazneno djelo ne može zastarjeti.

Izneseno pravno shvaćanje dijeli i dio teoretičara.¹²

Kako bi se u cijelosti moglo razumjeti to stajalište, potrebno je nešto reći o pravnoj prirodi zastare s teorijskog aspekta. U teoriji su mišljenja o tome podijeljena, pa tako postoje ukupno tri različita gledišta:

- procesno (koje u zastari vidi procesnu zapreku),
- materijalno (zastara je ovdje razlog koji uklanja kaznu, jer je potreba za kažnjavanjem protekom vremena ugašena), te
- mješovito (koje u zastari vidi i materijalnopravnu i procesnopravnu instituciju).

Dakako, sve te teorije rezultat su i adekvatne analize razloga uvođenja tog instituta, o čemu je već u uvodu bilo riječi. Valja ponoviti da su materijalnopravni razlozi uvođenja zastare npr. da istekom vremena dolazi do gubitka interesa i potrebe društva da kaznom intervenira radi održavanja reda, do prestanka nužnosti i opravdanosti kažnjavanja čime se gubi i svrha kazne, tj. izostaje učinak generalne i specijalne prevencije, ali i njezin retributivni efekt, priznavanje milosti i pravednosti kroz respektiranje vjerojatnih promjena u ličnosti počinitelja. Od procesnopравnih razloga treba spomenuti da istek vremena neminovno dovodi do zaborava kako kolektivno, tako i individualno, a to se reperkutira na vjerodostojnost i pouzdanost svjedočenja i prikupljanja i

¹¹ Koji po sadržaju u cijelosti odgovara sadašnjem čl. 3. st. 2. KZ.

¹² Tako B. Zlatarić navodi da ako zastara po starom zakonu još nije nastupila, produženje roka novim zakonom ne dira ni u kakva prava počinitelja, jer je zastara institut uveden iz razloga oportuniteta, a ne kao privilegij za počinitelja. On ima pravo na zastaru tek kad je zastarni rok protekao.

izvođenja drugih dokaza, te se time ojačava i pravna sigurnost i izbjegavaju vjerojatnije sudske pogreške. Bitno je ovdje istaknuti da ti procesni razlozi uzmiču i pokazuju se zapravo potpuno nebitnima kod tzv. nezastarivih kaznenih djela, koje poznaje i naš KZ.

Neupitnim držimo da institut zastare nije uveden zbog priznavanja osnovnih ljudskih prava čovjeka, jer doista nema mjesta zaključku o postojanju prava počinitelja da istekom vremena više ne bude gonjen i suđen za neko djelo odnosno da mu se ne izvrši izrečena kazna. Stoga je posve očito da je osnovni razlog uvođenja tog instituta kriminalnopolitički oportunitet, što znači da je zastara rezultat mišljenja većine da treba vremenski ograničiti realizaciju prava države na kažnjavanje.

Prema odredbama KZ, zastara je s jedne strane razlog zbog kojeg se ne može primijeniti Kazneni zakon (čl. 18.), a potom se govori o nemogućnosti poduzimanja kaznenog progona zbog zastare. Zakon o kaznenom postupku, pak, u čl. 368. povredu odredaba o zastari kvalificira kao povredu Kaznenog zakona. Takav smještaj i sadržaj odredaba o zastari govorio bi da su prihvatljivije tzv. mješovite doktrine, koje materijalni aspekt problema (granica i prava kažnjavanja) razmatraju povezano s procesnim aspektom (mogućnostima ostvarivanja tih granica i prava). Prema toj je teoriji zastara kaznenog progona osobni razlog koji poništava kaznu, a koji se procesnopravno izražava kao zapreka za progon.

Povezujući sve izneseno, jasno je da pravno shvaćanje Vrhovnog suda prema odlukama koje su citirane ima svoju argumentaciju, ali se može osnovano i kritizirati. Zanimljivo je da u praksi postoje i drugačija promišljanja. Tako je Županijski sud u Zagrebu u odluci Kž-1058/00 u cijelosti potvrdio drugačiju odluku Općinskog suda Zagreb Ko-739/99, a u obrazloženju naveo: "Suprotno žalbenim tvrdnjama kako za pravilnu ocjenu u odnosu na pitanje je li u konkretnom predmetu nastupila relativna zastara pokretanja kaznenog postupka valja primijeniti KZ RH, pravilan je zaključak prvostupajnskoga suda da i rokove zastare treba prosuđivati sukladno odredbi čl. 3. KZ... Isto tako, novi zakon blaži je i u pitanju roka zastare jer su zbog propisane kazne iz čl. 224. st. 1. i 4. KZ skraćeni i zastarni rokovi." Iz takve argumentacije nije, doduše, vidljivo kakvo bi stajalište zauzeo taj sud u pogledu eventualnih izmjena odredaba o zastarnim rokovima (kad bi se novim zakonom oni produljili), ali je vidljivo da sud akceptira mišljenje po kojem je i zastarni rok jedan od pokazatelja blagosti nekog zakona u odnosu na počinitelja.

Neupitno je da je institut zastare mješovite prirode (procesno-materijalne) te da razlozi uvođenja tog instituta ne leže u nastojanju da se počinitelju ide u korist. No, bez obzira na to, valja primijetiti da je i snižavanje odnosno predviđanje blažih sankcija za pojedina kaznena djela, napuštanje određenih vrsta sigurnosnih mjera ili drugih vrsta sankcija, pa i dekriminaliziranje određenih djelatnosti rezultat kriminalnopolitičkih promišljanja, dakle opor-

tuniteta. Do toga dolazi kad se zaključi da neka djela nisu više tako opasna ili tako učestala da zaslužuju sankcije koje su prije bile propisane, odnosno da određeni tip sankcije ili sigurnosne mjere nije opravdan (bez obzira na to iz čega takav zaključak proizlazi), ili da se određeni tip ponašanja više ne percipira kao društveno opasan (u slučaju ukidanja određenih inkriminacija). Posljedica takvog razmišljanja, pak, nedvojbeno ide u korist počiniteljima. Stoga se izneseno pravno shvaćanje prakse može kritizirati s istom argumentacijom. Dakle, počinitelj profitira od rezultata primjene sadržaja neke norme, neovisno o razlozima njezina uvođenja. Pritom treba istaknuti da odredba čl. 3. KZ (obvezna primjena blažeg zakona) ne konkretizira je li riječ o odredbama koje se odnose na samo kazneno djelo o kojem se radi, već je koncentrirana na počinitelja, s aspekta kojeg se procjenjuje je li neki zakon blaži ili stroži. F. Bačić tako navodi: "Najvažnija je pravna konzekvenca prihvaćanja mješovite teorije da su propisi o zastari pretpostavke kažnjivosti djela, da su dakle, materijalnopravne prirode. To onda znači da ne mogu imati povratni utjecaj na štetu pojedinca (zabrana retroaktivnosti strožeg zakona). Povratnu snagu nema onaj zakon koji bi produžio već započeti rok zastarijevanja ili ukinuo nastupjelu zastaru. Ali, povratni učinak imao bi zakon koji bi skratio te rokove." (Kazneno pravo, Opći dio, str. 481.) Što se pak tiče počinitelja, nema sumnje da je za njega najpovoljnije (pa onda i najblaže) da ga se ne može kazneno goniti.

ZAVRŠETAK TIJEKA ZASTARE

Zastarijevanje teče do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka, a na nastup bilo relativne, bilo apsolutne zastare sud pazi po službenoj dužnosti, kako odlučujući u prvom, tako i u drugom (i eventualno trećem) stupnju.

Dakle, to znači da se i u slučaju obnove kaznenog postupka neće moći isticati prigovor zastare, kao ni u bilo kojem drugom postupku po izvanrednom pravnom lijeku. U tom je smjeru i odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske III Kr-15/05, iz obrazloženja koje slijedi: "Prije svega valja reći da zastara kaznenog progona teče do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka. U konkretnom slučaju kazneni postupak protiv optuženika pravomoćno je dovršen presudom Ž.S. u B. broj Kž-283/00 od 30. studenoga 2000., kojom je potvrđena presuda O.S. u V. broj K-10/94 od 14. 7. 2000. Nesporno je da u to vrijeme nije nastupila zastara kaznenog progona. Nakon što je odobrena obnova kaznenog postupka, jer su se stekli uvjeti da se osuđeniku sudi u nazočnosti, a on je podnio takav zahtjev, predmet je vraćen u fazu prvostupanjskog postupka i prema odredbi čl. 411. ZKP-a na njega se primjenjuju one odredbe koje su bile primijenjene u tom postupku. Stoga se o eventualnom nastupanju zastare kaznenog progona može odlučivati samo prema činjeničnom stanju i

odredbama koje su bile primijenjene u tom postupku. Kako u vrijeme vođenja tog postupka nije nastupila apsolutna zastara kaznenog progona, a zastarni rokovi prestali su teći pravomoćnošću presude kojom je završen postupak čija je obnova dozvoljena, neosnovan je prigovor žalitelja da je naknadno nastupila apsolutna zastara kaznenog progona.”

POSEBNO O ZASTARI KAZNENOG PROGONA PREMA ZAKONU O SUDOVIMA ZA MLADEŽ, S OSVRTOM NA POSLJEDNJE IZMJENE KZ-a

Zakon o sudovima za mladež (NN br. 111/97., 27/98., 12/02.) u odredbi čl. 31. regulira institut zastare kaznenog postupanja prema punoljetnim osobama za kaznena djela koja su počinile kao mlađi maloljetnici (tj. u dobi od četrnaest do šesnaest godina). Zakon razlikuje dvije situacije: vrijeme od navršenih osamnaest godina do dvadeset i jedne godine života i vrijeme kad punoljetna osoba napuni 21 godinu života. Kad punoljetna osoba navršila 21 godinu života, tada joj se više uopće ne može suditi za kazneno djelo koje je počinila kao mlađi maloljetnik. Ako je riječ o osobi koja je u vrijeme suđenja napunila 18, ali nije navršila 21 godinu života, može joj se suditi za kazneno djelo koje je počinila kao mlađi maloljetnik samo ako je za počinjeno djelo propisana kazna zatvora dulja od pet godina. *Argumentum a contrario*, osobi koja je u vrijeme suđenja navršila 18, ali ne i 21 godinu života, uopće se ne može suditi za kazneno djelo koje je počinila kao mlađi maloljetnik ako je riječ o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora do pet godina.

Zastarijevanje za kaznena djela koja je punoljetna osoba počinila u starijoj maloljetnosti prosuđuje se po općim zastarnim odredbama.

Zakonom o izmjenama i dopunama KZ (NN br. 71/06.) u odredbi čl. 1., između ostalog, navedeno je da se čl. 19. KZ (koji regulira zastaru kaznenog progona) dodaje novi stavak 3. koji glasi:

“(3)¹³ *Zastara kaznenog progona za kaznena djela počinjena na štetu djeteta i maloljetne osobe ne teče do njihove punoljetnosti.*”

Ta odredba zaslužuje dodatnu pozornost. Naime, tom odredbom uveden je svojevrsan oblik obustave (mirovanja) zastare, što slijedi iz smisla upotrijebljenog izraza “zastara... ne teče...” S druge strane, pak, mirovanje zastare predstavlja djelovanje takvih zakonskih smetnji koje sprječavaju poduzimanje ili nastavak kaznenog progona, a toga ovdje nema. Nema nikakvih zakonskih zapreka da se poduzme postupovna radnja (ako je riječ o progону koji je u

¹³ U tekstu NN br. 71/06. zamijećeno je da je očitom omaškom umjesto broja “(3)” za taj stavak navedena brojka “(2)”.

nadležnosti državnog odvjetništva) i da se kazneni progon ne samo započne nego da se i dovrši. Stoga je očito da se ne radi o onom što se po zakonu i u teoriji podrazumijevalo pod mirovanjem zastare. Dakle riječ je o okolnostima predviđenim zakonom, ali, s druge strane, nema smetnje da se i kroz to vrijeme ne poduzme kazneni progon. Zanimljivo je razmotriti što će se dogoditi ako je prije isteka roka relativne zastare (određene po općim pravilima, a ne uzimajući u obzir tu dodatnu normu) nadležni tužitelj započeo postupak, tj. sprječava li novouvedena norma nastup relativne zastare bez obzira na spomenutu aktivnost tužitelja. U određenim slučajevima to bi značilo da, bez obzira na to što je nadležni tužitelj poduzeo adekvatnu procesnu radnju na vrijeme, propisi o rokovima za relativnu zastaru koji vrijede za ostala kaznena djela (dakle ona u kojima maloljetnici nisu oštećeni) ne vrijede, već se čeka samo nastup apsolutne zastare.

Nadalje, akceptirajući ono što je u ovom radu navedeno pri razmatranju problematike promjene zastarnih rokova novim zakonom, to će naročito doći do izražaja ovdje. To više što je aktualnom novelom Zakona došlo i do brojnih izmjena u smislu pooštavanja kazni predviđenih za neka kaznena djela počinjena na štetu djece i maloljetnika. Nije teško zamisliti da je npr. određena osoba počinila neku radnju koja predstavlja kazneno djelo spolnog odnošaja s djetetom iz čl. 192. st. 1. KZ. Uzmimo, nadalje, da je to bilo 2. listopada 1996., a da je radnja počinjena na štetu dvoipogodišnjeg djeteta. Po tadašnjem KZ-u, za to je djelo bila zapriječena kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, a relativna zastara nastupala je po poroteku deset godina. Taj bi rok, dakle, da se odredbe o zastari nisu izmijenile, odnosno da treba primijeniti one iz ranijeg KZ, bio deset godina te bi se ostvario dana 2. listopada 2006. Međutim, ako prihvatimo da izmjene zastarnih rokova nisu od važnosti za primjenu odredbe o blažem zakonu, to bi značilo da se zastarni rok produljuje te da zastara nastupa 2. listopada 2011. Pod pretpostavkom da ni tada nije poduzeta nijedna procesna radnja koja zastarijevanje prekida, i dalje ne bi došlo do zastare, budući da je uvedena gore citirana odredba kojom se uvodi svojevrsna obustava, tj. mirovanje zastare, te ona počinje teći tek kada dijete na štetu kojeg je djelo bilo počinjeno navrší osamnaest godina! Dakle, ne samo što zastara ne bi nastupila 2. 10. 2006., nego se to ne bi dogodilo ni 2. 10. 2011., već bi tek po punoljetnosti djeteta (šest mjeseci nakon toga, dakle negdje u ožujku ili travnju 2012.) počeo teći zastarni rok, a taj bi trajao petnaest godina (u konkretnom slučaju, doduše, nešto kraće, jer bi prije isteka roka relativne zastare nastupila apsolutna zastara).

Iako je izneseni primjer donekle karikiran, držim da svejedno oslikava poantu ovog izlaganja, tj. da je predmetna norma krajnje upitna s više aspekata.

Norma je nedorečena i u pogledu vrste kaznenih djela o kojima se može raditi. Upravo je komično da zastarijevanje neće teći do punoljetnosti djeteta na štetu kojeg je počinjeno kazneno djelo iznošenja osobnih ili obiteljskih

prilika iz čl. 201. st. 3. i 4. KZ (ti oblici tog osnovnog kaznenog djela uvedeni su upravo citiranom novelom). Naime, za te oblike djela zapriječene su kazne zatvora u trajanju do tri godine. Sukladno odredbama o zastari kaznenog progona, relativna zastara nastupa protekom tri godine od počinjenja tog djela, a apsolutna protekom šest godina od tog djela. Ako je bila riječ o djetetu u dobi od jedanaest godina, jasno je da je novouvedena odredba čl. 19. st. 3. KZ mrtvo slovo na papiru, jer će i prije punoljetnosti tog djeteta doći do apsolutne zastare kaznenog progona, nastup koje ništa ne sprječava, s obzirom na neizmijenjenu zakonsku formulaciju: “Zastara kaznenog progona **nastupa u svakom slučaju...**”

Bez obzira na to što nisam uspjela doći do obrazloženja razloga uvođenja te odredbe, valja zaključiti da se njome htjelo zaštititi interese djece i maloljetnika te da se, shodno tome, smatra da će oni tek po punoljetnosti moći prijaviti i inicirati pokretanje postupaka zbog kaznenih djela kojima su bili oštećeni. U tom pogledu pak valja primijetiti da se nikako ne mogu izjednačiti sva kaznena djela, uzimajući u obzir njihovu brojnost i raznovrsnost. Uostalom, o težini pojedinog djela, pa time i njegovoj opasnosti za žrtvu, naročito ako je ona dijete ili maloljetnik, govori ponajprije propisana kazna, a upravo je u tom segmentu KZ najnovijom novelom doživio najveće izmjene. Uz to valja napomenuti da u katalogu djela postoje kvalificirani oblici pojedinih kaznenih djela upravo na štetu te kategorije osoba (djece i maloljetnika), čime je po mom uvjerenju zakonodavac u dovoljnoj mjeri cijenio interese i potrebu zaštite djece i maloljetnika. Stoga je predmetna norma, barem u ovakvom obliku, po mom mišljenju zasigurno promašila svoj cilj i upitne je ustavnosti.

ZASTARA IZVRŠENJA KAZNENIH SANKCIJA

Zastara izvršenja kaznenih sankcija regulirana je odredbama čl. 21. do 24. KZ.¹⁴ Zastara izvršenja kaznenih sankcija znači da nakon proteka određenog vremena od pravomoćnosti presude nije više moguće (dozvoljeno) izvršiti izrečenu kaznenu sankciju, što znači da zastara izvršenja kaznene sankcije sprječava izvršenje pravomoćne sankcije.

Zastara izvršenja kazni sprječava izvršenje pravomoćnih glavnih i sporednih kazni, uključujući i kaznu u slučaju opozivanja uvjetne osude. Zapravo, riječ je o tome da država gubi pravo na izvršenje kazne zbog proteka vremena koje je u zakonu određeno. To, međutim, ne znači da se kazna izrečena takvom pravomoćnom presudom briše iz kaznene evidencije.

¹⁴ Čl. 21. ima naslov: Zastara izvršenja kazne, čl. 22.: Zastara izvršenja sigurnosnih mjera, čl. 23.: Tijek i prekid zastare izvršenja kazni i sigurnosnih mjera, dok se odredba čl. 24. odnosi na: Nezastarivnost izvršenja kazne.

O dopuštenosti izvršenja određene sudske odluke odlučuje sud koji je sudio u prvom stupnju.

Zastarni rokovi određeni su zakonom, a njihova duljina ovisi o težini izrečene kazne. Dakle, mjerodavna je ona kazna koja je izrečena pravomoćnom presudom.¹⁵ Tako i odluka Vrhovnog suda RH I KŽ-19/94 od 26. 4. 1995. navodi: "Duljina zastarnog roka izvršenja kazne određuje se prema visini kazne koja je izrečena pravomoćnom sudskom odlukom, pri čemu kasnije izmjene u smislu sniženja kazne aktom amnestije ili pomilovanja nisu od utjecaja na duljinu prvobitno utvrđenog zastarnog roka." Nebitno je koliko je od te kazne nekom osuđeniku ostalo da izdrži nakon što mu je u nju uračunan pritvor. Trajanje tih rokova podudara se s trajanjem rokova zastare kaznenog progona, a to s pravom trpi određene kritike.¹⁶

Za djela u stjecaju zastara izvršenja kazne računa se prema trajanju izrečene jedinstvene kazne, a ne s obzirom na pojedina kaznena djela u stjecaju, jer te kazne gube svoju samostalnost.

Kad je riječ o odlukama donesenim po izvanrednim pravnim lijekovima, kojima je izrečena neka nova kazna, a kojima se zamjenjuje ona iz prethodne presude, tada bi ta novoizrečena kazna morala utjecati na duljinu zastarijevanja. U svom radu *Zastara kaznenog i prekršajnog progona te izvršenja kaznenih i prekršajnih sankcija* Milan Petranović navodi da radnje poduzete radi izvršenja novoizrečene kazne mogu imati samo značaj radnji kojima se prekida zastarijevanje započeto danom pravomoćnosti one ranije presude, jer bi u suprotnom, kad bi zastara počela teći od pravomoćnosti nove presude, osuđenik kome je prije izrečena kazna ublažena došao u pogledu prava stečenog zastarom u nepovoljniji položaj od onog u kojem bi bio da do novog postupka u njegovu korist nije došlo. Držim da nije sporno da zastara izvršenja počinje teći od pravomoćnosti, nazovimo to, "prve" odluke, no zanimljivo je pitanje da li se, ako je u postupku po izvanrednom pravnom lijeku takva kazna znatno snižena, duljina zastarnog roka određuje po ranijoj ili po kasnijoj izrečenoj kazni. Po mom uvjerenju vrijedi zastarni rok za onu kaznu koja je bila "na snazi" sve do donošenja nove odluke.

U slučaju tzv. neprave obnove postupka, kad se novom presudom objedinjuju kazne zatvora iz više pravomoćnih presuda, nije u sudskoj praksi zau-

¹⁵ U pogledu toga jesu li mjerodavne kasnije izmjene te kazne do kojih je došlo pomilovanjem ili amnestijom nema suglasnosti u teoriji. F. Bačić iznosi mišljenje da takve kasnije izmjene nisu bitne, a Lj. Bavcon i dr. zagovornici su suprotnog stajališta.

¹⁶ Doista se ne mogu izjednačiti kriminalnopolitički razlozi zbog kojih je uvedena zastara kaznenog progona s onima koji postoje za institut zastare izvršenja kaznenih sankcija, a osobito kazni. U ovom potonjem slučaju nema dvojbe je li neka osoba počinila određeno kazneno djelo kao ni je li joj za to odmjerena adekvatna kazna, zbog čega nije shvatljiv paritet između tih rokova. F. Bačić u citiranom radu tako iznosi i da zastarni rokovi izvršenja kazni dovode u pitanje autoritet sudske presude, a nisu ni u skladu s javnim interesom koji po logici stvari dulje pamtí pravomoćnu osuđujuću presudu nego kazneni progon.

zeto jedinstveno stajalište o tome teče li zastara izvršenja kazne zatvora za svaku pojedinu kaznu iz svake od pravomoćnih presuda ili zastara teče od pravomoćnosti nove presude kojom je preinačenjem više pravomoćnih presuda u odluci o kazni izrečena jedinstvena kazna zatvora. Vrhovni sud Republike Hrvatske u odluci I KŽ-269/01 zauzeo je sljedeće stajalište: Relativna zastara jedinstveno izrečene kazne počinje teći od dana pravomoćnosti presude kojom su objedinjene kazne iz više pravomoćnih presuda (čl. 402. ZKP). Međutim, apsolutna zastara izvršenja pojedine od objedinjenih pravomoćnih presuda nastupa nakon proteka roka iz čl. 23. st. 5. KZ, računajući od dana pravomoćnosti presude donesene za to pojedino kazneno djelo. To obrazlaže ovako:

“Točno je da je presudom Županijskog suda u Z. broj Kv-57/97 od 4. 4. 1997. došlo do objedinjavanja kazni izrečenih ranijim presudama te da je osuđenik, primjenom odredaba o stjecaju, osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i tri mjeseca, a prema čl. 21. al. 5. u svezi s čl. 2. st. 5. KZ apsolutna zastara izvršenja te kazne nastupa protekom roka od šest godina. Međutim, činjenica što je u nepravom ponavljanju postupka došlo do objedinjavanja kazni iz više pravomoćnih presuda ne može se osuđeniku tumačiti na štetu, pa niti u pitanju nastupa apsolutne zastare izvršenja kazne, budući da se, u suštini, primjenom pravila o stjecaju i izricanjem jedinstvene kazne radi o primjeni instituta osuđeniku u korist, a s druge strane, zakonom nisu predviđene okolnosti koje bi, za razliku od relativne zastare, mogle uopće prekinuti tijekom apsolutne zastare izvršenja kazne.

Stoga, doista, relativna zastara jedinstveno izrečene kazne počinje teći od dana pravomoćnosti presude kojom su objedinjene kazne iz više pravomoćnih presuda, međutim, apsolutna zastara izvršenja pojedine od objedinjenih pravomoćnih presuda nastupa nakon proteka roka iz čl. 23. st. 5. KZ, računajući od dana pravomoćnosti presude donesene u odnosu na to pojedino kazneno djelo.”

Izneseno stajalište doista se pokazuje zakonitim, iako mu se, naravno, može prigovoriti da se početak roka relativne i apsolutne zastare ne podudara, no takav prigovor ustupa pred drugim argumentima koji su izneseni. Možda bi samo trebalo upozoriti na to da sud, govoreći o apsolutnoj zastari, ovdje spominje da se ni u tome (glede apsolutne zastare) ne može zakon tumačiti na štetu osuđenika, čime se u nekoj mjeri relativizira prije iznesena argumentacija istog suda o svrsi i pitanju računanja tih rokova kad su oni izmijenjeni zakonom.

Od pravila da se zastarijevanje izvršenja kazni principijelno računa od pravomoćnosti odluke kojom je ta kazna izrečena postoji iznimka u pogledu novčane kazne. Naime, prilikom izricanja novčane kazne sud određuje i vrijeme u kojem je osuđena osoba dužna tu kaznu platiti, pa tek istekom tog vremena (po pravomoćnosti presude) počinje teći rok zastarijevanja. Neki drže da je riječ o svojevrsnoj obustavi (mirovanju) zastarnog roka.

PREKID I OBUSTAVA (MIROVANJE) ZASTARE IZVRŠENJA KAZNE

Po čl. 23. st. 1. zastara izvršenja kazne počinje od dana pravomoćnosti odluke kojom je kazna izrečena, a kad je riječ o kazni iz opozvane uvjetne osude, zastara počinje teći od dana pravomoćnosti odluke o opozivu. Prema pravnom shvaćanju sjednice Kaznenog odjela VSRH održane 19.11.1979. (koje u međuvremenu nije izmijenjeno), “pravo osobe osuđene u odsutnosti da na temelju čl. 410. st. 1. ZKP u roku od godine dana od dana kada je saznanala za presudu kojom je osuđena u odsutnosti podnese zahtjev za obnovu postupka nije zakonska smetnja za izvršenje te presude, i to u cjelini, kako u odnosu na kaznu lišenja slobode, tako i u odnosu na ostale sankcije, te se rok zastarijevanja izvršenja kazne i u takvom slučaju računa od dana kad je presuda postala pravomoćna.”

U istom članku KZ regulira prekid odnosno obustavu zastare izvršenja kazni (i sigurnosnih mjera) u osnovi jednako kao što to čini kod zastare kaznenog progona. Tako se zastara izvršenja kazne prekida svakom radnjom nadležnog tijela poduzetom radi izvršenja kazne ili primjene sigurnosne mjere. Npr. to su pritvaranje osuđene osobe, poziv na izvršenje kazne, raspisivanje tjeralice. Do obustave zastare izvršenja kazne dolazi kad se po zakonu izvršenje kazne ili primjena sigurnosne mjere ne može poduzeti. Dakle, jednako kao i kod zastare kaznenog progona, razlog za obustavu mora biti predviđen zakonom. To je npr. kad je osuđeniku odgođeno izvršenje kazne, ili ako on izdržava neku drugu kaznu, ili ako se nalazi na uvjetnom otpustu, ako je u bijegu s izdržavanja kazne zatvora, za vrijeme privremenog otpusta iz kaznonice, za izvršenja kazne zatvora izrečene u postupku zbog prijestupa, u slučaju kad sud rješenjem odgodi izvršenje kazne zatvora zbog podnesenog zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude.

Dakle, jednako kao i u slučaju zastare kaznenog progona, faktične smetnje za izvršenje kazne ne utječu na tijek zastare.

IZVRŠENJE KAZNE ZATVORA I NASTUP APSOLUTNE ZASTARE IZVRŠENJA TE KAZNE

O pitanju može li tijekom izvršenja kazne zatvora nastupiti apsolutna zastara izvršenja te kazne postoje i dalje dileme u sudskoj praksi, a stajalište nije jedinstveno. Prema jednom shvaćanju, kazna se mora izvršiti unutar apsolutnog roka zastare, koji se računa od pravomoćnosti presude. To se obrazlaže time da početak, trajanje i završetak izvršenja kazne zatvora ima isti pravni smisao i sadržaj, pa da stoga okolnost da je prije isteka roka apsolutne zastare

izvršenja kazne započelo izvršenje te kazne ne prekida daljnji tijek zastarijevanja. Drugim riječima, to znači da je moguće da od te kazne samo dio bude izvršen, i to onaj u kojem još nije nastupila apsolutna zastara izvršenja te kazne. Pobornici tog stajališta ističu adekvatno tumačenje apsolutne zastare kaznenog progona, zaključujući da nema nikakvog razloga da se u primjeni istog instituta drugačije postupa kad je riječ o izvršenju kazne. To pravno shvaćanje zauzeto je na sjednici Kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske 10. studenoga 2000. Drugo shvaćanje, pak, smatra da tijekom izvršenja kazne zatvora ne teče apsolutna zastara te kazne, odnosno da početak izvršenja te kazne istovremeno znači završetak tijeka zastare te time prestaju teći svi rokovi, pa tako i rok apsolutne zastare.

Zastara izvršenja **sigurnosnih mjera** počinje teći pravomoćnošću odluke kojom je ta mjera određena, a nastupa po proteku u odluci određenog vremena njezina trajanja. Sve što je navedeno prije primjenjuje se *mutatis mutandis* i ovdje.

Kazneni zakon nema odredbu koja bi se odnosila na zastaru **oduzimanja imovinske koristi**, no imajući u vidu bit i narav te mjere (općeprihvaćeno načelo da nitko ne može zadržati korist koju je protupravno pribavio, zbog čega je nužno uspostaviti stanje kakvo je bilo prije počinjenja kaznenog djela), logično je da u tom pogledu treba primijeniti odredbe ZOO-a o zastari potraživanja utvrđenih pravomoćnim sudskim odlukama.

O IZVRŠENJU MJERA I SANKCIJA IZ ZSM

Posebno o zastari izvršenja maloljetničkog zatvora

Odredba čl. 29. ZSM nosi naslov: Zastara izvršenja maloljetničkog zatvora. Uočljivo je da su rokovi zastare (riječ je o rokovima relativne zastare) propisani tom odredbom kraći od onih propisanih čl. 21. KZ. Početak računanja roka relativne zastare je pravomoćnost sudske odluke, osim ako maloljetnik pobjegne s izdržavanje kazne, kad po pravnom shvaćanju sudske prakse rok počinje teći od vremena kad je maloljetnik pobjegao iz kaznene ustanove.

Razumije se, i ovdje može doći do prekida odnosno obustave zastare.

Za apsolutnu zastaru vrijede odredbe čl. 23. st. 5. KZ u vezi s čl. 29. ZSM.

ZSM ne predviđa institut zastare izvršenja odgojnih mjera, već je čl. 19. tog zakona naloženo sudu ponovno odlučivanje o njima, a odredbe čl. 31. st. 2., čl. 32. st. 1. i čl. 109. st. 1. ZSM zapravo reguliraju prestanak daljnjeg trajanja odgojnih mjera do kojeg dolazi zbog toga što je počinitelj navršio određene godine života (dvadeset tri).

Što se tiče sigurnosnih mjera, vrijedi sve što je prije izloženo o njima, budući da ZSM o tome ne sadržava posebne odredbe.

RAZMATRANJE ZASTARE U OKVIRIMA EFIKASNOSTI PRAVOSUĐA

Grupno istraživanje u organizaciji Akademije pravnih znanosti Hrvatske i Katedre za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu provedeno tijekom 2002. i 2003. obradilo je ukupno 60 predmeta općinskih sudova te je nakon te analize utvrđeno da su najčešći razlozi nastupa zastare neaktivnost suda (38,33%), nedolazak okrivljenika (23,33%), promjena suca (11,66%), neodgovarajuće vođenje postupka (7,5%), dok je (bitno) skraćenje zastarnih rokova bilo tek na petom mjestu uzroka nastupa zastare (5%). Naravno, produljenje rokova zastare omogućit će da i ti ostali najčešći uzroci nastupa zastare budu izbjegnuti ili barem umanjeni.

LITERATURA

- Dr. sc. Franjo Bačić i mr. sc. Šime Pavlović: Komentar Kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004.
- Dr. sc. Franjo Bačić: Kazneno pravo, Opći dio, peto, prerađeno i prošireno izdanje, Informator, Zagreb, 1998.
- Milan Petranović: Zastara kaznenog i prekršajnog progona te izvršenja kaznenih i prekršajnih sankcija, Hrvatska pravna revija br. 5 i 6 iz 2004., Zagreb
- Dr. sc. Bogdan Zlatarić: Krivično pravo – Opći dio, Zagreb, 1977.
- Ana Garačić: Kazneni zakon u sudskoj praksi, Zagreb, 2001.
- Dr. sc. Igor Bojanić, mr. sc. Marina Carić, dr. sc. Leo Cvitanović, dr. sc. Davor Derenčinović, mr. sc. Stjepan Gluščić, mr. sc. Ira Kokić, mr. sc. Zdenko Konjić, mr. sc. Marin Mrčela, mr. sc. Gordana Mršić, mr. sc. Marissabel Škorić, mr. sc. Marijan Šuperina, mr. sc. Laura Valković: Razlozi nastupanja zastare kaznenog progona u djelovanju tijela hrvatskog kaznenog pravosuđa (izvješće pokusnog istraživanja i materijal)
- Praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske s [www. stranica VSRH](http://www.stranica.VSRH)
- Sudska praksa Inženjerskog biroa (2001.-2006.)

Summary

STATUTE OF LIMITATIONS

In this paper, the author discusses the theoretical and practical aspects of the statute of limitations in criminal prosecution, as well as the limitations in the execution of the sentence and security measures. In the statute of limitations in criminal prosecution, the author first highlights the issues of the point in time from which the limitation period is calculated, especially when dealing with specific crimes such as crimes of condition, multiple criminal offences, collective criminal offences, criminal offences for failure to act, sustained criminal offences, and the limitation period in the case of a concurrence of criminal offences. Next, the author considers the issues of the interruption, suspension and stay of the limitation period. Especially interesting is the issue of determining the limitation period in cases where the period began in accordance with the previous act, and when, in the meantime, before its expiration, it was extended through an amendment to the act; in the opinion of the Supreme Court of the Republic of Croatia and some Croatian theoreticians, the provisions on the statute of limitations from the new act are then applied to the perpetrator. Finally, the author highlights the study conducted in 2002 and 2003 by the Academy of Legal Sciences of Croatia and the Department for Criminal Law of the Faculty of Law of the University of Zagreb, which included 60 municipal court cases and which revealed that the most frequent reasons for the occurrence of the statute of limitations were the inactivity of the court (38.33%), the defendant's failure to appear before the court (23.33%), the substitution of the judge (11.66%), the inadequate conducting of proceedings (7.5%), while a (significant) reduction in the limitation period was listed as the fifth cause for the occurrence of the statute of limitations (5%).

